

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND BUSINESS CULTURE: AN ANTI-CRISIS ASPECT

Оприсок М. Д., к.е.н.

*Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж економіки, права
та інформаційних технологій*

Західноукраїнського національного університету»

м. Тернопіль, Україна

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-158-9-11>

МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

На початку 2020 року світова спільнота постала перед глобальною загрозою – пандемією COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Карантин паралізував ділову активність в усіх куточках світу. Для українських підприємців це випробування ускладнило й без того непросту економічну ситуацію. Соціально-економічне оцінювання впливу COVID-19 на бізнеси та домогосподарства показало, що в 84% домогосподарств зменшилися доходи, а в 43% принаймні один член сім'ї втратив роботу [1].

Ще до початку карантину майже половина підприємців, а саме 40,8%, планували розширити свою справу та збільшувати кількість найманих працівників. Водночас 44,6% мали намір збільшувати рівень заробітної плати своїм працівникам. Після перших трьох тижнів жорсткого локдауну ситуація різко змінилася. Вже на початку квітня більше не йшлося про розширення бізнесу, а натомість про його виживання. Так, близько 80% підприємств повідомили про втрату до 75% від своїх доходів. Опинившись в таких критичних умовах, кожен

п'ятій представник малого підприємництва мав тоді думку закрити власну справу [2].

До проблем розвитку малого підприємництва додалися нові, пов'язані із сучасними глобальними викликами, а саме: більша вразливість, порівняно із великим підприємництвом, до несприятливих економічних факторів та порушення макроекономічної стабільності; стрімке падіння доходів суб'єктів малого підприємництва, що удвічі перевищує скорочення доходів для великого підприємництва; значні фінансові втрати, які суб'єкти малого підприємництва почали зазнавати вже на початку карантинних обмежень; вимушене скорочення штату співробітників, що призвело до зростання рівня циклічного безробіття; збільшення частки банкрутств серед суб'єктів малого підприємництва, насамперед у сфері обслуговування, розваг, громадського харчування; додаткове навантаження на державу щодо збільшення обсягів соціальних трансфертів, пов'язаних із виплатами допомоги по частковому безробіттю і наданням державної допомоги найуразливішим суб'єктам малого підприємництва; погіршення криміногенної ситуації в країні через втрату багатьма громадянами основних засобів для існування, бізнесу і доходу [3].

На початку 2021 року дослідження, проведене Європейською Бізнес Асоціацією, зафіксувало падіння Індексу настроїв малого бізнесу до 2,38 балів з 5-ти можливих, порівняно з 3,07 балами минулого року. Лише 24% підприємців задоволені поточним станом справ у бізнесі проти 42% у минулому році, відповідно, зросла і кількість незадоволених з 29% до 58%. Очікують покращення стану справ у бізнесі 27% підприємців проти 59% за минулий рік, а 52% опитаних очікують погіршення. Серед опитаних підприємців 18% збільшуватимуть кількість працівників, а 23% запланували підвищення заробітної плати. 80% підприємців вважають поточну економічну ситуацію (низька купівельна спроможність населення, вплив карантинних обмежень, податкове навантаження та фіскальний тиск) несприятливою для ведення бізнесу. Щодо наслідків впливу пандемії на

мале підприємництво, то 58% підприємців відзначають зменшення кількості замовлень, ще 18% були змушені переглянути бізнес-модель та шукати нові напрямки, 10% оптимізували діяльність та скоротили персонал, а 3% змогли збільшити продажі чи відкрили нові ринки збуту. Лише 14% підприємців не помітили впливу COVID-19 на їх діяльність [4].

Низкою провідних країн реалізуються масштабні програми підтримки малого підприємництва для мінімізації наслідків карантинних обмежень для поліпшення ліквідності, мінімізації наслідків розірвання ланцюгів постачання, надання податкових пільг та канікул, грошових дотацій бізнесу, зниження відсоткових ставок та реалізації кредитних програм. Так, за оцінками МВФ [5], Польща передбачила надання кредитних гарантій та мікрокредитування для підприємців обсягом 75 млрд. злотих (3,3% ВВП 2019 р.), Румунія – через надання урядом початкових гарантій на 10 млрд. лей (1% ВВП) для гарантій за кредитами та субсидованих відсотках за оборотні кошти та інвестиції МСП; Естонія надає кредити сільським компаніям через фонд розвитку сільського господарства (200 млн. євро), гарантії під заставу банківських позик для перепланування платежів (1 млрд. євро), бізнес-кредити, для підтримки ліквідності компаній (500 млн. євро), інвестиційні позики компаніям (50 млн. євро); Велика Британія виділила 27 млрд. фунтів стерлінгів на гранти для малих компаній постраждалих секторам, запуск схеми «Кредитування постраждалих від COVID-19 бізнесів» для підтримки малого підприємництва; Італія реалізує заходи з підтримки кредитних пропозицій (5,1 млрд. євро); Німеччина направила 50 млрд. євро субсидій власникам малого бізнесу та самозайнятим особам, розширення обсягу та доступу до гарантій державних кредитів для фірм, спрямувавши на ці цілі щонайменше 822 млрд. євро (24% ВВП).

Загалом урядами багатьох країн на підтримку економіки спрямовано значне державне фінансування, зокрема: Естонія – 2 млрд. євро (7% ВВП), Латвія – 1 млрд. євро (3% ВВП), Литва – 2,5 млрд. євро (5% ВВП), Італія – 25 млрд. євро (1,4% ВВП).

В Китаї затверджено та імplementовано заходи приблизно на 1,3 трлн. юанів (1,2% ВВП), Німеччині – 156 млрд. євро (4,5% ВВП), США – 0,5% ВВП на охорону здоров'я, лікарняні відпустки, кредити для малого бізнесу та міжнародну допомогу. Очікується виділення додаткових 2 трлн. дол. (біля 10% ВВП) [6]. Для України видатки на боротьбу з COVID-19 неспівставно менші і складають 1,972 млрд. грн. та пов'язуються із значно меншими фінансово-економічними можливостями національної економіки [7].

Оскільки основною перевагою малого підприємництва є здатність швидко адаптуватися до змін, що може вплинути на економічні і соціальні перетворення в державі, тому реакція та дії малого бізнесу під час кризи повинні бути миттєвими. Адже будь-яка криза – це можливість для трансформації і розвитку бізнесу [8].

У кризовий період зміняться переваги і попит споживачів, з'являться нові ніші для бізнесу, нові пріоритети бізнес-стратегій, що пов'язані із появою таких трендів: діджиталізація бізнесу; гнучкість; робоча культура; творчі спільні підприємства; електронна комерція; мережа місцевої громади; технологічний підрив.

Для подолання наслідків пандемії COVID-19 та запобігання поширення кризового стану, суб'єктам малого підприємництва необхідно: максимально швидко адаптуватися до нових викликів в умовах світової пандемії; інтенсивно працювати над цифровими стратегіями, щоб адаптуватися до нових форм споживання та інших наслідків пандемії; присутність у цифровому форматі і брендинг допоможуть у боротьбі за нові проекти, контракти, партнерські відносини і можливості; перевести певні процеси бізнесу в онлайн-режим; зробити переоцінку фінансування; тимчасово переорієнтувати бізнес; розробити нову стратегію розвитку, враховуючи поточну ситуацію; зосередитися на тій галузі, яка є найприбутковіша для малого підприємства.

Література:

1. Москаленко О. Почути український бізнес в умовах пандемії. Підприємці про соціально-економічні наслідки COVID19 для українського бізнесу і домогосподарств / Олексій Москаленко, Євген Килимник. 2020. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/blog/2020/get-ukrainian-business-heard-during-the-covid-crisis.html> (дата звернення: 05.09.2021).
2. Згадати все: яким видався 2020 рік для малого бізнесу в Україні? / Олена Еро. 30.12.2020 URL: <https://eba.com.ua/zgadyty-vse-yakym-vydavsya-2020-rik-dlya-malogo-biznesu-v-ukrayini> (дата звернення: 12.10.2021).
3. Красота О.В., Кір'єв І.С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. Київ, 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 10.11.2021).
4. Презентація результатів Індексу настроїв малого бізнесу за 2020 рік. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/02/small-business-index-2021.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).
5. Дайджест МВФ «Політики реагування на COVID-19». URL: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19> (дата звернення: 10.11.2021).
6. Як уряди різних країн підтримують бізнес під час карантину? *Рубрика*. 2020. URL: <https://rubryka.com/article/state-support-business> (дата звернення: 14.11.2021).
7. Оперативна інформація про видатки на боротьбу з COVID-19. URL: https://public.tableau.com/profile/ua.gov.covid19#!/vizhome/COVID-19UKRAINE/COVID_19 (дата звернення: 12.11.2021).
8. Гейко Т.Ю. Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19 та в посткарантинний період. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2020. № 2 (73). С. 62–71. URL: http://journals.uran.ua/vsed_oneu/article/view/219796/219516 (дата звернення: 14.11.2021).